

DANICA.

CERKVEN ČASOPIS ZA SLOVENSKE POKRAJINE.

I. nedelja v adventu.

Zakaj nebeške moči se bodo gibale.

(Luka 21.)

Ko smo na večerih zbrani krog mize, vidimo mnogokrat, kako se večča zaletava proti luči sredi naše mize in se suče ter suče, dokler si ni popolnoma osmodila perut. — In če gremo na potok po dnevi, opazujemo tam, kako šviga riba skozi valove, dokler ne požre vade na trnku ne vedoč, da si je ob isti priliki tudi smrtni trnek zasadila v goltanec.

Če brezumne stvari v naravi ne znajo oprezne biti na žugajočo jim nesrečo, bodi nam to v bodrilo, da nam umnim ljudem ne izginejo izpred spominja božji resnobni opominji. Prihajajo naj nam pa ti opominji od koderžekoli.

Takim opominjem prištevamo grozne glasove, s kojimi sv. cerkev ob koncu svojega leta in isto tako ob novega začetku, hoče vzbujati našim dušam pozornost na vse to, kar nas čaka koncem človeških dogodeb tu na zemlji ljudi in na vsem stvarjenem svetu na dan priklicane božje stvari.

O znamenjih na solncu, na mesecu in na zvezdah, o stiski med narodi in o strašnem šumenju morja nam govori današnji sv. evangelij. To brezdvomno tudi iz tega namena, da bi opomnjeni teh usodnih dejanj zbranejim in resnejim duhom začeli svojo pripravo na bližajoči se ljubomili Božič.

Zato naj nam to uro stopi ta resnica pred dušno oko, kaka resnoba je sama ob sebi poslednji sodbi; in kako je

ta sodba nepreklicljiva. A dostavimo pa to, kedaj da nam ta sodba vendar le celo nič strašna ne bo.

*

I. O resnobi poslednje sodbe.

V svetih listinah se nam znamenjuje sodni dan kakor „strašni dan — dan jeze — dan nesreče — dan temnote — neusmiljeni dan.“

Ta dan se vsevedočemu božjemu sodniku ne odtegne nikedo.

Nikedo — tudi izgovora nobenega mogoče ne bo.

V vsakdanjem življenju se mnogokrat nekrivega dela, ki je prestopil božjo zapoved. „Ne jaz; zapeljal me je ta in oni; bolj je kriv ta in bolj napačen je od mene —“ tako opravičevanje se čuje pogosto na svetu.

Toda za danes so prepozni taki izgovori. Tekom človeške zgodovine sta se izgovarjala Adam in Kajin in izgovarjalo se je njih mnogo, o katerih nam sv. pismo ve pripovedovati in pripovedujejo dan na dan zgodbe. A danes izgovora ni. V mašni sekvenci ali naslednjici se popisuje groza poslednje sodbe. Med drugim so v njej pisane besede:

Bukve bodo prinešene:

Čine bral boš tu storjene,

Dobre vse in nepoštene.

(Dan jeze.)

Kaj hočejo pomeniti te bukve, v katerih bo bral vsak izmed nas to, kar je storil — sebi v čast ali, žal, v nečast? Ta pomen

jim je, da se ta strašni dan odgrne notranje naše vsacemu tako, kakor se knjiga odpre in vsakedo lahko bere iz nje. Vsi na sodbi navzoči bodo gledali v naše notranje ter bodo začrtane videli tu najskrivnejše nagibe naših misli, naših besed in naših dejanj.

Tako se pokaže sodnji dan vesoljnega človeštva istinita svetost na tej in določna hinavščina na oni strani — prav kakor ob pomladnjem času vsakedo, tudi rastlinstva nevešči, ločuje lahko že na perju hrast od jesena in jésen od lipe; tudi oni lahko, ki so se mu v zimski dobi vsa zelenja gola drevesa zdela enaka.

Le izkušaj, dragi, česa prikrivati, če moreš, ta dan.

Napram vsevedočemu tega mogoče ne bo. — A tudi lastne vesti zamoriti ne bodeš več v stanu.

Vsa božja narava se dvigne zoper tebe ta dan. Nebo poreče, da te je gledalo s tolikimi očmi, kolikor ima zvezdic v močnem času. Zemlja, z raznim svojim stvarstvom, zglaši se za pričo zoper tebe. — Zato je ves prestrašen tolikih svedokov zaklical cerkveni učenik sv. Jeronim svoji izbici, v koji je bival, te-le besede: „Ti, stanica, ki si bila priča mojim mislim, mojim dejanjem; ti izba, ki bivam v tebi — ti me boš tožila.“

II. O nepreklicljivosti poslednje sodbe.

Časih obsodi pri nas sodnija koga na smrt; vendar pa se je temu obsojencu pustilo življenje. Kako to? Obsodba na smrt se mora pri nas vladarju vročiti na potrditev. Brez njegove privolitve se ta najhujša vseh kazni — kazen na izgubo živjenja — izvršiti ne sme. Vladarju se namreč priznava ne le pravica najvišje ostroti, nego tudi zavidna vredna oblast, da vsakoršno milost deli. In res velikrat vladar skesanemu obsojencu smrtno kazen odpusti. — Tako je med nami ljudmi.

Tudi pri Bogu je tako, dokler človek živi. Kje bi na večje dobrote smeli pričakovati, nego pri vseusmiljenem stvarniku nas vseh?

Toda s človekovo smrtjo je jenjala milostna doba — na njeno mesto je stopila

gola božja pravica in nepreklicljiva božja sodba je veljalna od danes naprej.

Kam naj se ta dan človek poda pred ostrostjo božje pravice? — Ali naj poišče teme in najskrivnejših pribežališč, kar mu jih je znanih? Toda tema se razsvetli in skrivni kraji postanejo očitni ta dan. — Ali naj si smrti zaželi? Smrti, ki bi se prestrašenemu zemljanu morala zvati prijazna rešilka — te smrti od danes ni več! — Ali naj se sklicuje na svoje častno stalo pred svetom? Pred vsemogočnim Bogom ne odločuje nikako častno stalo na svetu in tudi ni več tega današnjega sveta. — Ali naj se izroči svetnikov priprošnji in oni Matere božje, do sedaj v pomoč klicane milosti polne Device? Ali naj njo, pribežališče človeštva, prosi posredovanja? — Tudi svetniki danes ne morejo več in Mati božja ne more. Od danes ni več človeštvu danega delalnega dne; ker prišla je noč in nihče več delati ne more. (Ivan 9, 4.) — „Nepreklicljiva je božja sodba“ — svari nas zato sv. Avguštin — „napoveduje se nam sodba radi tega toliko časa naprej, da bi se zavrženja na tej sodbi branili z vsemi močmi.“

* * *

Dragi!

Tega me vprašate na to: Kedaj nam ta božja sodba celo nič strašna ne bo in kedaj se nam je celo nič treba ni bati?

Takrat nič, če bo naše življenje brezmadežno tu na zemlji; če smo s pomočjo prejetih sv. zakramentov do čela poravnali svoje pregrehe in svoje pomote.

Celo veseliti se nam bo poslednje sodbe v takem svojem presrečnem stanu.

Saj se nam takrat prav ob njej vresniči najradostneje povabilo, poročilo, ki se glasi: „Pridite, blagodarjeni mojega Očeta! Posežite kraljestvo, katero vam je pripravljeno od začetka sveta.“ (Matej 25, 34.) Amen.

Na praznik brezmadežnega spočetja Marije Device.

Kraljica brez madeža izvirnega greha spočeta — prosí za nas.
(Lavr. litanije.)

Ljubezniv dan — pač izmed najlepših v letu — je imendan tvoje drage matere. Veliko, prav veliko ti je do tega, da vsaj ta dan tudi v najmanjšem ne razžališ matere — te največe dobrotnice svojega življenja. A saj kakor dober otrok svoje matere naravo in šege natančno poznaš. Zato se, če kedaj, potrudiš posebno še danes, da si ob tem družinskem praznovanju materi v prav pravo veselje.

Dragi! Današnji dan je pa naše skupne matere, Marije, častiti imendan — oni imendan, ki smo že od otroških let njegovega najslovesnejega praznovanja navajeni po naših cerkvah.

Zato vtegne biti vmestno, če se te pričujoče trenutke poučimo njej v slavo — kako sosebnost še v lavretanskih litanijah cerkev Marijo počaščuje in kako bodi to tudi naša naloga.

*

Ob sobotah kakor Marijinih dnevih; ob šmarnicah; ob Marijinih visocih praznikih — a v večjih mestih tudi na delalnike sploh — čuješ ob popoludanju ali večerni božji službi, kako se brezmadežno spočeti Devici pridevleje množno število jo slovečih priimkov.

To se godi v litanijah, ki jim pravimo lavretanske — tako imenovane po Marijinem menda najodličnejšem svetišču v Loreti na Laškem.

Grška beseda „litanije“ znači v slovenskem jeziku „ponižne prošnje.“

V teh ponižnih prošnjah, v lavretanskih litanijah se najpreje proslavlja Marija kakor „mati.“

Ni jih lepših Marijinih podob, nego so „Rafačlove madonne.“ — Naslikana je na njih mati Marija večidel tako, da v naročju drži Jezusa, božje dete. To božje dete pa ima mnogokrat iztegnjeno ročico, da blagoslavlja. — Če si se dolgo oziral v tako

kakor živečo podobo, potem se ti je zdelo, da je Marijino dete Jezus blagoslavljal tudi tebe.

Če je postal Jezus za nas človeški otrok in naš brat — potem si misliš prav lahko, kako ta materina podoba kaže Preblašeno tudi kakor tvojo mater. To tvojo mater pa sv. cerkev v lavretanskih litanijah počaščuje kakor „mater brez madeža — mater ljubeznivo — mater prečudno — mater našega Stvarnika — mater našega Odrešenika.“ Prav zato rabi cerkev te slavilke, da se navadiš tudi ti samozavestno zvati jo kakor božjo mater; a jo ob enem kličeš na pomoč kakor svojo mater. — Ti imaš dobro mater: Bog naj je še dolgo živi! — A ko je mali deklici, pozneji sv. Tereziji, umrla prav zgodaj mati, zatekla se je do Marijine podobe s prošnjo: „Marija! bodi od slej ti moja mati!“ — To je zgodba tudi tebi v pouk.

Uprav sedaj v adventnem času pa vidiš v velikih altarjih po cerkvah še drugačnih Marijinih podob. Pred nekaterimi leti so bile le v mestih in večih krajih v navadi; a danes tako sliko vtegneš opaziti že v marsikateri, tudi čisto majhni župi. Mesto velikoaltarne se za to dobo cerkvenega leta taka postavi v altar. — Oblečena je Neomadežna v belino in modrino; lilijo drži v roki, venec 12terih zvezd se jej pa vije krog glave. — Ta adventna Marijina podoba stoji na zemeljski obli krog katere se kača ovija. Kača pod njenimi nogami je sovražnik človeštva od začetka: to je zapeljivec v kačji podobi — hudobni duh.

Ta predbožična Marijina podoba te spominja nadaljnih Marijinih priimkov v lavretanskih litanijah. Kakor „devico modro“ jo namreč čuješ klicati tu na pomoč; devico mogočno — devico usmiljeno. V teh izrazih se ti njeno nebeško devišstvo, njena mogočnost in dobrotljivost zato kliče v spominj, da se tudi ti posebno še na njeno priprošnjo pri nebeškem Sinu vadiš za vselej brezmadežno bivati na zemlji in jej biti tem načinom hvaležen.

Koncem te lepe popoludanje medsebojne molitve, t. j. litanij, pa kličemo to

svojo vzvišeno mater in Devico — še kakor „kraljico“ sebi in drugim v pomoč.

Če je pobožni slikar mater in Devico Marijo izobraziti hotel kakor kraljico — potem jej je nadel venec na glavo in obdal celotno njeno podobo kakor sijajem z neba.

Ko torej v lavretanskih litanijah moliš s tako dostojanstvenimi znaki do naše ljube Gospe, kakor n. pr. do „Kraljice apostolom — kraljice devicam — kraljice vsem svetnikom — kraljice brez madeža izvirnega greha spočete“ — da celo do kraljice viših stvari od človeka: t. j. „angeljev kraljice“, potem se jej jemi gorko — ter gorko priporočati. — Vede naj te, jo prosi, s svojo kraljevsko pripomočjo po vseh zamotanih potih življenja in varuje naj te na njih ta sv. mati, devica in kraljica.

* * *

Dragi! Po daljem ali krajem tvojem tukajšnjem potovanju naj te Marija Brezmadežna, ki si se jej tako vneto znal priporočati tu na zemlji — spremi gori v nebeško domovino do Sina, kateremu je — tvojemu bratu — ljubljena mati.

Tudi tvoja mati bo gori na veke Marija. Amen.

Kronika mesta Črnomlja in njega župe.

(Dalje.)

Mi Bertold, po božji milosti očak oglejske cerkve naznanjamo sodobnikom in zanamcem, da so prošnje Zofije, bogoslužne mejne grofinje istrske, pravične in umestne. Ker je ostala sama brez potomeca in naslednika, izbrala si je za naslednika edinega sina Device Krista in izbrala si je dobrega naslednika. Ljudstvo v metliški krajini je tavalo v temi zmot in posnemalo nekako paganske običaje: mi smo to ljudstvo, ki prebiva v skrajnem koncu naše škofije sprejeli v sv. cerkev in je privedli na pot resnice. Določili smo, da se v imenovani pokrajini, v selu, ki se zove Črnomelj, posveti cerkev na čast prvaku apostolov sv. Petru. Njej pridružimo še štiri cerkve v imenovani pokrajini; njim bodi ona mati in učiteljica, one pa naj ji bodo vdane kakor hčere svoji materi. V

Kristu vstanovljene cerkve je imenovana v dušni blagor svojega soproga in našega brata, mejnega grofa istrskega in v blagor svoje lastne duše obdarila z mnogimi posestvi; desetine pa je sv. rimska cerkev, ki je glava in učiteljica vseh, nakazala sv. cerkvi oglejski in sicer tako, da morajo jih vsi, ki jih uživajo od nas in naslednikov naših, prejemati kakor fevd. Naša sestra pa in njeni nasledniki imajo pravico patronata. A da ne bi kedo oviiral teh blagih načrtov, ki jih imamo pri tej ustanovitvi mi in ona, nastavljam v cerkvi sv. Petra za dušnega pastirja duhovnika Ivana, in sicer na prošnjo večkrat imenovane sestre. S tem priznavamo ob enem njej pravico prezentovati duhovnike na to župo. Da zadobi ta listina večjo veljavo, vtiskamo jej svoj pečat in pečat vstanoviteljice, istotako store priče, katerih je precej navzočih pri sestavi te listine. (Slede podpisi prič.) Izdana je listina l. 1228. 18. oktobra.¹

1256. je umrla v admontskem samostanu Zofija Višnjegorska, dobrotnica in vstanoviteljica črnomaljske župe. Bila je iz sloveče rodovine gospodov Višnjegorskih. Prvi izmed njih, Rudolf po imenu, se omenja med pričami v koroški Krki l. 1164. Poslednji možni gospod te rodovine je bil Albert; imel je eno samo hčer, Zolijo. Ta se je omožila z Henrikom, mejnim grofom Istrijskim iz rodovine Meranske, ki je bila takrat najvglejnejša na vsem slovenskem jugu ter v rodu s hrvaškimi bani, z velikimi župani srbskimi in celo s kraljevo rodovino ogersko. Henrik je bil brat očaka Bertolda. Ko je umrl, stopila je Zofija v Admontski samostan, svoje premoženje podarila na Belokranjskem Črnomaljski cerkvi in štirim njenim podružnicam. Iz rodovine Višnjegorskih je bila ona zadnja. Sicer bi ne bila posestva darovala na vse strani, da so bili še kateri možki potomeci živi. Poznejši vitezi so bili ali iz kakega postranskega kolena ali celo iz druge rodovine, ki se je imenovala po gradu, ki ga je dobila v

¹ O vstanovitvi črnomaljske župe ve povedati Catalogus Cleri (1887. pag. 139.): Parochia Črnomelj anno 1228. erecta a Bertholdo patriarcha, Joanne plebano constituto. Anno 1268. ab Uldarico III. Carinthiae Duce Ordini Teutonico donata, et per Petrum patriarcham anno 1300. incorporata.

posest. Iz te mlajše betve se omenja sredi 16. veka Ivan Višnjegorski. Njegov sin Friderik je bil stotnik deželnih strelecev kranjskih. Padel je kakor junak pri Budaškem na rečici Radonji blizu Slunja dne 22. septembra l. 1575. z Herbartom Turjaškim. Njegovo truplo je pokopano v Črnomlju.¹

1260.—1268. V teh letih je prišel v Črnomeljnem vit. red. Za prej ni gotovo, da si ga hočejo nekateri imeti tu žel. 1223. Naselil ga je koroški vojvoda Ulrik III. O tej naselitvi slove listina: Nos Ulricus Dei gratia Dux Karinthiae, Dominus Carnioliae constare volumus Universis intuentibus praesens scriptum, quod Ecclesiam S. Petri cum omnibus Filiabus suis, in Methlica jurisdictionibus, libertatibus et, attinentiis eiusdem ad instantiam nostri Vicedomini et Capellani Johannis (Venerabilis Plebani quondam Ecclesiae memorate)² Ecclesiae B. M. V. Gloriosae Domus Theutonicae Laibacensis contulimus perpetualiter possidendam, et ad usos prout Fratrum Ecclesiae voluntatis fuerit convertendam. Universas quoque Ecclesias in Methlica de novo constructas et imposterum ad laudem Divini nominis erigendas pleno jure contulimus libere Ecclesiae Domus Theutonicae memoratae: Volentes fratres Domus Theutonicae in eisdem Ecclesiis tamquam veros et legitimos possessores defendere et tueri. Et ut haec Donato permaneat inconvulsa, praesentes litteras conscribi jussimus et nostri sigilli munimine roborari, cum testibus, qui aderant, annotatis, Viri religiosi, D. Chunradus, Abbas Saticensis, D. Johannes Abbas Obernburgensis, Fr. Martinus Gvardianus FF. minorum Laybacens., Johannes noster Vicedominus, Hainricus de Helfenberh, Rudlinus de Pirboume et filius suus Rænvvigus, Ortolfus de Meingosburch, Fridericus de Falchenberch, Gerlochus de Hertenberh et alii quam plures testes. Aderant et Otto, Offo, Thomas et Ortolfus FF. de Landestrost et Nicolaus, et Grifo de Reutenberch, et Engelbertus de Sicherberch. Actum et Datum Anno

Dom. M. CC. LXVIII. In die Marcelli Papae et Martyris feliciter, amen.¹

Darilna listina se glasi v prostem prevodu:

Mi Ulrik, po milosti božji vojvoda Koroški, gospod Kranjske, potrjujemo s tem pismom, da smo podelili cerkev sv. Petra v Črnomlju z metliškimi podružnicami in z vsemi njim pripadajočimi pravicami in imetjem na prošnjo našega vicedoma in kapelana Ivana (bivšega župnika ob imenovanju cerkvi) cerkvi B. D. M. slavne nemške hiše ljubljanske, da jo rabijo in uživajo bratje one cerkve po svoji volji. Tudi vse one cerkve, ki se na novo v čast božje zgrade v poznejših časih, podeljemo prostovoljno z vsemi pravicami imenovani cerkvi nemške hiše. Izjavljamo, da so bratje nemške hiše pravi in postavni lastniki onih cerkva in objubljam, da jih hočemo kakor take skrbno ščititi in braniti. Da ne bi kedo izkušal ovreči te podelitve, dali smo sestaviti pričujočo listino, katero potrjujemo z lastnim pečatom in s podpisom prič. (Priče): Pisano in izdano l. 1268, v dan sv. Marcella papeža in mučenca.

Od tega leta dalje zasledujemo v črnomaljski župi nemški vit. red. Mogoče in verjetno jih tu prej sploh ni bilo, nego da so prišli to leto in vzeli v last to, kar jim je podeljenega in zagotovljenega v tej upravi navedeni darovnici. Zgradili so si svojo hišo, kjer je stanoval komendant, t. j. oskrbnik naselbine n. r. črnomaljske okolice. Z njim so stanovali vitezi, oziroma duhovniki iz reda, ki so oskrbovali dušno pastirstvo. Med tem ko so vitezi lajiki izginiti v teku časa, ostali so redovni duhovniki do danes. Nadomestuje jih pa pogosto vsled že od nekedaj obstoječega pomanjkljaja duhovščine domače ljubljanske škofije duhovščina.

1277. je bil Črnomelj trg, ki se v listinah to leto prvič kakor tak omenja o listini, i. l. v dan 24. januarija. Glasi se:

Rudolfus dei gratia Romanorum rex semper augustus. Universis imperii Romani fide-

¹ Letopis M. S. 1887. 169.—184.

² Ta bo menda oni Ivan, ki se v ustanovni listini ne da brati; torej prvi župnik črnomaljski, ki je bil postal deželni vicedom in pa dvorni kapelan.

¹ Schumi Archiv I. 27.

libus presentes litteras inspecturis tenore presentium volumus esse notum, quod nos nobili viro Alberto comiti Goricie ob probata et grata fidei sue merita, quibus erga nos et Romanum fulget imperium, castrum Michowe cum foro ad ipsum pertinente nomine Zermenli ac aliis attinentiis suis pro sexcentis marcis titulo pignoris seu ypotheco duximus obligandum, volentes eidem comiti, si processu temporis dictum castrum probare poterit, esse sum ad solutionem predictarum marcarum nichilominus nos teneri. In cuius testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo duximus roborandum. Datum Wiene IX. Kalendas februarii, indictione V, anno domini millesimo ducentesimo septuagesimo septimo regni vero nostri anno quarto.¹

Slovenski prevod se glasi:

Rudolf po milosti božji vedno vzvišeni kralj rimski, Vsem vernikom rimskega cesarstva naznanjamo s tem pismom, da smo zastavili Albertu, grofu goriškemu za njegovo zvestobo in njegove zasluge do nas in do rimskega cesarstva grad Mehovo in pripadajoči trg Črnomelj in vse, kar trgu pripada, za šest sto mark. Če bi pa s časom imenovano grajščinstvo zamoglo dokazati, da je samosvoje, zavezujemo se, da sami izplačamo zastavščino. Dano na Dunaju 24. januarja, v peti indikaciji l. 1277, četrto leto našega vladanja.

Od srede II. do druge polovice 13. veka se je razvil Črnomalj-trg okoli starega gradu Črnomaljskih gospodov. Za nekaj nad sto let (130) ga vidimo v vrsti mest. Kakor priča priënjoča listina, bil je trg odvisen od Mehovske grajščine in bil z njim obenem zastavščinsko dobro deželnega kneza.

1300, 20. aprilja, Ivan Ferentinski, naddijakon na Kranjskem in v Sl. Krajinì, župnik ljubljanski, je investiral vsled ukaza oglejskega očaka Petra z dne 24. decembra l. 1299, brata Frana za župnika v Črnomlju, katerega je prezentoval komtur n. r. v Ljubljani očaku za črnomaljsko župo.²

¹ Schumi Archiv I. 239.

² Izvestja M. D. VI. 223.

1300, 13. Henrik, grof Goriški in Tirolski, je izročil kakor zovetnik (Vogt) cerkve oglejske, tridentinske, in briksenske škofije gospej Agnezi, hčeri Geysiina, vdovi po r. Wollinu, imenovan »Chúz« in njenim dedičem vse pravice, kakor so si jih pridobili bili črnomaljski dušni pastirji, namreč Fevde v selih: Ossewnik, Gersiezen in Dolschum. — Priče: Maintzil Turjaški, Albert in Fric Hmeljniška, Henrik Črnomaljski, Wischotzer Novotrški (Neumarkt).¹

1312, 24. aprila, Elizabeta Črnomaljska, soproga Rugerja Phephlina, daruje križnikom v Ljubljani mlin na Kropi in štiri kmetije, katere je dobila njena mati Gizela (Geysele) za doto. Priče: Konrad Črnomaljski in njegov brat Henrik; Winther, sin Konradov; Rosp; Albert; Lovro, Fric, Nikolaj Boštanjski; Seifried Lillienberški.²

1323, se našteva črnomaljska župa v zapisniku kranjskih žup, ki so papežu plačevale desetino (Czernemel, Marcham unam et mediam).³

1330, je začel Henrik, črnomaljski komendator, pobirati desetino, katero si je lastil doslej kapitul zagrebški in jo zanj pobiral naddijakon gorički. Z njim so potegnili belokranjski župniki, ker jim je bil obljubil tretjino desetine. To leto je rojstno leto zanimivega in dolgotrajnega prepira med nemškimi križniki in zagrebškim kapitulom.⁴ Na prijazne prošnje in opominje n. red ni nehal pobirati desetino. Kapitul se je pritožil radi storjene krivice papežu Benediktu XII., ki je bival v Avinjonu. Da bi dokazal, da pripadajo desetine po belokranjskih župah Zagrebu, »ex institutione et ordinatione antiqua« je izdal nëeni pravoznanec Ivan, naddijakon gorički, l.

1334, zbornik, v katerem navaja župe, po katerih je imel Zagreb pravico do desetine. V izvorniku se ta zbornik ni ohranil; pač pa nekoliko izpopolnjen v »Album capitale« ali »Liber statutorum« iz l. 1354, ki se hrani v arhivu zagrebškega kapitula. Izdal ga je hrva-

¹ Istotam, 224.

² Istotam 224.

³ Mitth. d. h. V. f. K. 1856. 11.

⁴ Izvestja M. D. XI. 51.

ški zgodovinar Ivan Krst. Tkalčić v svojem delu: *Monumenta historica episcopatus Zagradiensis* Vol II. V njem je ohranjen važen spomenik tičoč se črnomaljske župe. Ivan jo prišteva k naddijakonatu goričkemu (katere ime je dobil od hriba Gorice, onkraj Kolpe, kjer je bila župa sv. Martina) in po njem Zagrebu. Besedilo slove: *Item (ecclesia) sancti Petri de Chernomel. matrix. Huius filiae: sancti Johannis baptiste de Doblích et sancti Irinei.* V naši župi je bila poleg župne cerkve še podružnica na Otovu in v Doblíchah. V doblíškem patronu pa se je Ivan pomotil. Tu se časti sedaj — izvestno tudi tedaj — sv. Ivan Evangelist.¹

1336. 16. aprila je podelil oglejski očak Bertrand vsled smrti župnika Frana izpraznjeno župo sv. Petra v Črnomlju duhovnu n. reda v Ljubljani, bratu Henriku Opavskemu (de Opavia), katerega mu je bil prezentoval komtur, in je naročil naddijakonu, naj ga osebno uvede v službo.² Morda je bil prav ta Henrik oni, ki je sodeloval v prepiru med n. redom in Zagrebom. Nekateri komendatorji so bili duhovniki, ki so poleg dušnega pastirstva bili tudi ob enem oskrbniki redovega posestva.

1337. 16. oktobra je vzel Ivan grof Goriški in Tirolski, zavetnik cerkva oglejske, tridentinske in briksenske škofije, v posebno varstvo zemljišča, osebe in cerkve nemškega reda v Ljubljani, ki se nahajajo v Slov. Krajinu in Metliki, namreč cerkev sv. Petra v Črnomlju s podružnicami D. M. pri Novem trgu (pri Treh Farah poleg Metlike), sv. Martina ob Kolpi, sv. Križa na Vinici in sv. Štefana pod hribom Semič (unter dem Berge Ziems).³ Istega leta je podelil isti Ivan n. redu patronsko pravico ne le nad črnomaljsko župo nego tudi nad njenimi podružnicami.⁴ Te so imele že od ustanovitve črnomaljske župe (1228.) svojega duhovnika: črnomaljski jim je bil le nekakov pokrovitelj.

1339. sta povabila Ivan, cistercijski opat, in Ladislav, dominikanski priyor, papeževa pooblaščenca v prepiru med n. redom in kapitulom — Henrika, naj pride na osmino Malega Šmarna l. 1339. na razpravo v Zagreb. Vender Henrik ni prišel in ni poslal svojega namestnika. Na to je bil Henrik poklican drugič in sicer na osmino vseh Svetih. Tedaj je tudi prišel in stvar glede desetine se je razpravljala v cistercijskem samostanu sv. Marije. Ivan, naddijakon gorički je zahteval, naj križniki več ne pobirajo desetine po belokranjskih župah, ker pripada zagrebškemu kapitolu. Nato ni mogel komendator ničesar odgovoriti, le zaprosil je poverjenstvo, da bi mu rok, da v tej stvari odgovori, podaljšal do osmine sv. Ivana Krstitelja l. 1340. Sodniki so to dovolili. Henrik pa ni ostal moč beseda, ni sam prišel, ne poslal namestnika in se ni opravičil. Sedaj sodniki niso mogli več čakati. Prisodili so

1340. 7. julija pravico zagrebškemu kapitolu, kar je potrdil tudi papež Klemen VI. Pa tudi ta razsodba ni stvari končala, bila je zaman.

1349. v početku meseca februarja sta Leonard, župnik Vseh Svetih in Ivan, župnik Sv. Vida pod Ozljem, izobčila v Metliki komandatorja Henrika in črnomaljske križnike. Tudi to ni pomagalo. Zato sta papeževa pooblaščenca zapovedala belokranjskim župnikom, da križnike vsako nedeljo vnovič izobčijo (*canonibus pulsatis, candelis accensis et postea extinctis et in terram proiectis et pedibus conculcatis* — izobčenje se prebere, med zvonjenjem zvonov se prižgo sveče, na to ugasnejo, vržejo na tla in pohodijo), tako dolgo, dokler ne prenehajo pobirati desetine. A malo so se zmenili župniki za to odredbo.

1350. se navaja Tomo, župnik v Črnomlju. On kakor drugi belokranjski župniki ne le da niso izobčili križnikov, celo sami so začeli pobirati desetino. Ivan, naddijakon gorički, se je obrnil do papeževoga delegata za Ogersko, do kardinala Gridona v Rimu. On je prisodil pravico Zagrebu, ob enem v svojem pismu od 25. marea 1350. izobčil belokranjske župnike. To izobčenje se je oklicalo v župni cerkvi sv. Marka v Zagrebu pred mnogošte-

¹ Zgod. Zbornik V. 1. 291—294.

² Izvestja M. D. VI. 224.

³ Izvestje M. D. VI. 224.

⁴ Kinn. Archiv II—III. 209.

vilnim narodom v nedeljo pred praznikom sv. Marije Magdalene l. 1350.¹

1351. 10. februarija piše očak Otobon naddijakonu na Kranjskem in v Slov. Krajin. naj cerkvi D. M. o v »Awa« (Tri fare), ki je podružnica župne cerkve sv. Petra v Črnomlju, ne nalaga prevelikih davkov, kajti komtur Oton v Ljubljani se je radi tega pri njem pritožil.²

1358. 15. februarija imenuje očak Nikolaj, duhovnik n. reda, Ivana Trebenjskega župnikom pri sv. Petru v Črnomlju, katerega mu je bil prezentoval deželni komtur avstrijski po smrti župnika Henrika Opavskega.³

1370. se navaja črnomaljska župa med onimi, ki so plačevale papežu desetino na Belokranjskem in sicer poleg Metlike le ona (Plebes in Czernomel marcas solidorum X.)⁴

1370. leta — približno se je posrečilo zagrebškemu škofu Štefanu III. (1356—1375.) vrediti s križniki stvar radi desetine. Vendar to desetinsko vprašanje še ni bilo končno rešeno. Vedno vedno se je oglašal Zagreb s prošnjo pri rimski stolici in v državnih zborih za svoje pravice. Celo l. 1750., ko se je vstanavljala goriška nadškofija, je zapovedal zagrebški škof Fran baron Klobušički znanemu zgodovinarju Baltazarju Krčeliću, da naj točno preišče vso zadevo. Po zgodovinskem in pravnem raziskovanju je bil prišel tudi on do trdnega prepričanja, da so spadale belokranjske župe od nekedar Zagrebu in da se temu godi krivica, če izgubi slednjič vso pravico do desetine. Od leta 1370. do l. 1750. je Zagreb izposloval sem pa tje, da so zadele križnike cerkvene kazni: a niti te niti državni zbori niso mu pomogle do pravice. Red je moral imeti tehtnih dokazov za svoje pravice, sicer bi se bil brez

dvoma vklonil svetni, še prej cerkveni oblasti — kar se pa ni zgodilo.⁵

(Dalje prih.)

.r.*

Iz domovine.

Petdeset let mine 25. t. m., odkar je bila blagoslovljena trnovska cerkev v Ljubljani. Imenovanega dne leta 1855. je tedanji semeniški vodja in kanonik Ivan Novak ob 9. uri zjutraj v slovesnem obhodu prenesel presv. Rešnje Tele iz Križevniške cerkve v pravkar dodelano trnovsko svetišče, ki ga je nato blagoslovil stolni dekan Jožef Zupan. On je prvi oznanoval božjo besedo v novi trnovski cerkvi. V tehtnem govoru je povedal med drugim, katera je največja lepota vsake župne cerkve. To so župljani sami, ki najrajši zahajajo v svoje župno svetišče, kar je pač najlepše in Bogu najljubše. Prvi je maševal v novi cerkvi kanonik Ivan Novak. Posvetil je trnovsko cerkev pokojni ljubljanski knezoškof Anton Alojzij Wolf dne 7. rožnika 1857. B.

Spomenik Piju X. so postavili nedavno njegovi rojaki in drugi častilci v njegovem rojstnem kraju v Riese. Pri odkritju je bil navzoč beneški patrijarh in mnogo škofov. Spomenik je papeževu poprsje v slogu »setticanta«. Izgotovil ga je beneški kipar Giusti. Napis mu je: »Josip Sarto, rojen v Riese dne 2. rožnika 1835., izvoljen za rimskega papeža dne 4. velikega srpana 1903. je sprejel ime Pija X. To podobo ljudstvenega sina, ki je dosegel papeško dostojanstvo, so hoteli postaviti občani iz vesoljnega sveta njemu živemu dne 22. vinotoka 1905.« B. P.

¹ Izvestja M. D. XI. 51—52.

² Izvestja M. D. VI. 225.

³ Istotam.

⁴ Schumi Archiv I. 95.

⁵ Izvestja M. D. XI. 53—54.

„Danica“ izhaja vsak petek na celi poli in velja po pošti za vse leto 6 kron, za pol leta 3 krone, za četrt leta 1 krono 50 vin. Zunaj Avstrije velja za vse leto 7 kron; za Ameriko 9 kron. Ako bi bil petek praznik, izide „Danica“ dan poprej V Ljubljani se dobivajo posamezne številke po 10 vinarjev v Lovro Blaznik-ovi trgovini na Starem trgu in v Ivan Pichlerjeve tabakarni na Kongresnem trgu.